

การขับเคลื่อนกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข

อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา*

THE PROCESS OF STRATEGY OPERATIONAL PRACTICE FOR DEVELOPING
A PROSPEROUS SOCIETY THEPHA DISTRICT, SONGKHLA THAILAND

คารม ทองหนูรุ่ง*, สมเกียรติ สายธนู, ทวีศักดิ์ พุฒสุขชี, วันชัย ธรรมสังการ

Karom Thongnurang*, Somkiat Saithanoo, Thaweesak Putsukee, Wanchai Dhammasaccakarn

คณะวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยทักษิณ สงขลา ประเทศไทย

International College, Thaksin University, Songkhla, Thailand

*Corresponding author E-mail: thephanews@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ พัฒนาการกระบวนการและประเมินกระบวนการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุขอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี คือ การวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เครือข่ายดาหลาทุกระดับหมู่บ้าน เลือกแบบเจาะจง จำนวน 260 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอ หัวหน้าส่วนราชการ ผู้บริหารท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ เลือกแบบเจาะจง จำนวน 42 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกกึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม สถิติวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน และใช้สถิติพรรณนาวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา โดยภาคีเครือข่ายการพัฒนา ประกอบด้วย ภาคประชาสังคม ภาครัฐ และภาควิชาการ ได้พัฒนาขึ้น โดยรูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและตามหลักการปกครองของศาสนาอิสลาม (อัชชुरอ) ด้วยศักยภาพ ของชุมชนในการกำหนดและผลักดันวาระเป้าหมายการพัฒนาพื้นที่และจริยธรรมาภิบาล ซึ่งกำหนดวิสัยทัศน์ “เทพาแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” เป็นแผนแม่บท การพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ฯ มีการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการ บริบทของชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน โดยได้จัดทำ แผนพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการด้วย “โครงการดาหลาบูรสู่ความพอเพียงอำเภอเทพา” ซึ่งเป็นโครงการอำเภอนำร่อง บำบัดทุกข์ บำรุงสุขแบบบูรณาการฯ โดยกระทรวงมหาดไทย ผลการประเมินกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนา สังคมอุดมสุขอำเภอเทพา ทำให้มีความสุขเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยที่สำคัญ คือ มีเป้าหมาย ชัดเจน มีภาวะผู้นำ มีส่วนร่วมของชุมชน การสื่อสารสังคม การสร้างขวัญกำลังใจและการติดตามประเมินผล

คำสำคัญ: กระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนา, การพัฒนาสังคมอุดมสุข, แผนพัฒนาพื้นที่

Abstract

This article aims to study the process, develop, and evaluate the strategic process for developing a prosperous society in Thepha District, Songkhla Province. Research and Development (R&D) a mixed-methods research were employed. The sample group is 260 from the village individuals

* Received January 15, 2025; Revised February 21, 2025; Accepted February 25, 2025

(The Dahla Baroo network) selected through purposive sampling. The key informants include the District Chief, the Deputy District Chief, heads of government office, local administrators, and community leaders, totaling 42 individuals, selected through purposive sampling. The research instruments and approaches used in data collection were questionnaires, in-depth interviews, and focus group discussions. The research statistics and data analysis include percentage, mean, standard deviation, and descriptive statistics for content analysis. The findings revealed that the strategic process of developing a prosperous society in Thepha District, through a development network comprising civil society, government sectors, and academic matters, was developed based on deliberative democracy and the principles of Islamic governance (Al-Shura), the collaboration and empowerment community participation in decision-making to regulation and force development agenda goals, Ethical governance, and Social communication to the vision of "Thepha: Land of Virtue, Prosperity, and Peace". Which became the master plan for development and has been implemented as an integrated area development project by "The Dahla Baru Self-Sufficiency in Thepha District" a pilot project for a prosperous community integrated by the Department of Provincial Administration, Ministry of Interior. This initiative significantly increased the community's happiness index with statistical significance at the 0.05 level ($p < .05$). Consummation contributing factors included obviously goal setting, leadership, collaboration, social communication, encouragement, and performance reviews.

Keywords: Development Strategy Process, Prosperous Society Development, Regional Development Plan

บทนำ

อำเภอเทพา จังหวัดสงขลา มีพื้นที่ประมาณ 978 ตารางกิโลเมตรหรือ 661,250 ไร่ ที่ตั้งทิศเหนือจดทะเลอ่าวไทย ทิศตะวันออกจดอำเภอหนองจิกและอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี ทิศตะวันตกจดอำเภอจะนะและอำเภอนาทวี ทิศใต้จดอำเภอสะบ้าย้อย แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 ตำบล 67 หมู่บ้านมีประชากรจำนวนทั้งสิ้น 78,712 คน เพศชาย 40,143 คน เพศหญิง 38,569 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 22,873 ครัวเรือน ลักษณะทางสังคมเป็นพหุวัฒนธรรมชุมชนดั้งเดิม มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความสามัคคี มีความมั่นคงทางสังคม ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (ร้อยละ 60) นับถือพุทธศาสนา (ร้อยละ 40) ลักษณะทางภูมิศาสตร์บริเวณทิศใต้และทิศตะวันตกมีลักษณะเป็นที่ราบเนินเขา (สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2562) บริเวณทิศตะวันออกมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บริเวณทิศเหนือเป็นพื้นที่ราบชายฝั่งทะเลและพื้นที่ลุ่มน้ำป่าชายเลน มีแม่น้ำเทพาเป็นแหล่งน้ำสำคัญในที่ตั้งพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาคลองเทพา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีคลองสาขาเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติสำหรับการเกษตรกรรม การอุปโภคบริโภค การประมงน้ำจืด การคมนาคมขนส่งและการท่องเที่ยว ทำให้อำเภอเทพามีศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีการประกอบอาชีพที่หลากหลายด้วยปัจจัยความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรทั้งเกษตรกรรม การประมง การบริการและการท่องเที่ยว (อำเภอเทพา, 2561) อย่างไรก็ตาม พบว่า มีข้อจำกัดของการพัฒนาพื้นที่และการจัดสรรทรัพยากรเพื่อการพัฒนาซึ่งได้สะท้อนภาพปัญหาของการพัฒนาในมิติของประชาชนหรือชุมชนซึ่งมีภาวะพึ่งพิงปัจจัยพื้นฐานจากภายนอกชุมชน คำนึงกับการรอรับการช่วยเหลือ ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในการจัดการทรัพยากรชุมชนของตนเอง ขาดภาวะผู้นำ และในมิติของการทำงานภาครัฐ ซึ่งยังคงเป็นลักษณะนโยบายการพัฒนาจากบนลงล่าง นโยบายเดียวใช้กับทุกพื้นที่ ข้อจำกัดของงบประมาณและห้วงเวลาดำเนินการตามภารกิจของหน่วยงานเป็นหลัก อีกทั้งยังต้องเผชิญกับการโยกย้ายบุคลากรซึ่งส่งผลต่อ

ความต่อเนื่องและเป็นข้อจำกัดสำคัญของการพัฒนาพื้นที่โดยเฉพาะผู้บริหารการพัฒนาสูงสุดเช่น นายอำเภอ ปลัดอำเภอ และหัวหน้าส่วนราชการ (นที พรหมภักดี และคณะ, 2559)

ดังนั้น เพื่อการลดข้อจำกัดของความต่อเนื่องของการพัฒนาพื้นที่ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้น อำเภอเทพาได้ จัดตั้งศูนย์ประสานความร่วมมือและพัฒนาการมีส่วนร่วมอำเภอเทพา (The Collaborative Development Center : CDC) เป็นองค์กรภาคประชาสังคมโดยความเห็นชอบของนายอำเภอเทพา ประกอบด้วย 1) “คณะทำงาน” ซึ่งเป็น ประชาชนจิตอาสาที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วม การจัดการ ความขัดแย้ง การจัดทำแผนชุมชนและแผนพัฒนาพื้นที่ ทำหน้าที่บูรณาการกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพื้นที่ กลางของการสื่อสารสังคม รับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการของชุมชนและภาคีเครือข่ายการพัฒนา ของภาคประชาสังคม ภาครัฐ และภาควิชาการเพื่อผลักดันให้เป็นวาระการพัฒนาพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนา คุณภาพชีวิตทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน (สตีธร ธนานิธิโชติ และวิชุดา สาคิตพร, 2557) รวมถึงสร้างชุมชนสันติสุขตามแนวทางการพัฒนาเสริมความมั่นคงทั้งงานตามภารกิจของหน่วยงานและงาน ตามยุทธศาสตร์สำคัญทั้งในและนอกพื้นที่ และ 2) “คณะที่ปรึกษา” ประกอบด้วย นายอำเภอเทพา หัวหน้าส่วน ราชการ ผู้บริหารท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้บริหารสถานศึกษา นักวิชาการ ผู้นำองค์กรชุมชนและผู้นำภาคีเครือข่าย การพัฒนา ได้จัดทำ “ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา” (พ.ศ. 2561 - 2570) โดยกำหนดวิสัยทัศน์ “เทพา แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” (อำเภอเทพา, 2561) เป็นแผนแม่บท กรอบแนวคิดและ แนวทางการพัฒนาพื้นที่ของอำเภอเทพา อันได้มาจากการศึกษาชุมชน ทำความเข้าใจสภาพปัญหาและความต้องการ ของคนในชุมชน รวบรวมและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่ทั้งในระดับ หมู่บ้าน ตำบลและอำเภอโดยบูรณาการแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอเข้ากับแนวทาง พัฒนาจังหวัด นโยบายและแผนพัฒนาระดับชาติในลักษณะแผนเดียว (One Plan) (สำนักงานปลัดกระทรวง มหาดไทย, 2562) ที่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรมโดยการขับเคลื่อนการพัฒนาของภาคประชาสังคมที่มีภาควิชาการทำหน้าที่สนับสนุนข้อมูลด้านวิชาการ เทคนิควิธีการ องค์ความรู้และการจัดการความรู้ในด้านต่าง ๆ และภาครัฐทำหน้าที่บริหารการพัฒนาโดยบูรณา การแผนงาน โครงการตามข้อเสนอความต้องการการพัฒนาหรือแนวทางแก้ไขปัญหาเชิงพื้นที่กับเป้าหมายและ แผนงานให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมด้วยจริยธรรมาภิบาล (สุดจิต นิमितกุล, 2545)

ผู้วิจัยสนใจในการศึกษานี้เพราะ 1) ความสำคัญของกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2570) ซึ่งเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาพื้นที่ที่เชื่อมโยงการพัฒนาในลักษณะแผนเดียวกับ แผนพัฒนาทั้งในระดับพื้นที่และระดับภูมิภาค 2) กระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการพัฒนา และ 3) แนว ทางการขับเคลื่อนการพัฒนาโดยภาคประชาสังคมที่มีภาควิชาการเป็นผู้สนับสนุนองค์ความรู้และภาครัฐเป็นผู้บริหาร การพัฒนาปฏิบัติการเชิงยุทธศาสตร์ที่จะทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอยู่ด้วยคุณภาพทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างยั่งยืน มีความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่ซับซ้อนหรือภาวะวิกฤติได้ อย่างทันท่วงทีและบรรลุวิสัยทัศน์การพัฒนา “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” ได้อย่าง สมบูรณ์ผล (อำเภอเทพา, 2561)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยคาดหวังว่าการศึกษาวិจัยการขับเคลื่อนกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาฯ นี้จะเกิดประโยชน์ ต่อการวางแผนและการจัดสรรทรัพยากรในการพัฒนาพื้นที่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการพัฒนา ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับชุมชน ระดับปฏิบัติการและระดับนโยบายทั้งทางตรงและทางอ้อมของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมในอันที่จะสนองตอบความต้องการ ลดหรือแก้ไขปัญหของชุมชนที่มีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ ผลอย่างยั่งยืน และขยายผลประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการขับเคลื่อนกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาแก่พื้นที่อื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุขอำเภอเทพา
2. เพื่อพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุขอำเภอเทพา
3. เพื่อประเมินกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุขอำเภอเทพา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวิธีดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เป็นวิธีการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนา การบริหารการพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วม แนวคิดและหลักการการพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการ และข้อมูลพื้นฐานเชิงพื้นที่อำเภอเทพา วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) และพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยการดำเนิน “โครงการดาหลาบรูสู่ความพอเพียงอำเภอเทพา” ภายใต้โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการ และสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกให้เห็นคุณค่าความสำคัญของตนเอง ชุมชนและสังคมในการดำรงตนอยู่อย่างมีความสุขด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและสร้างโอกาสในการพัฒนาด้วยกิจกรรมโครงการ 4 กิจกรรม คือ 1) พัฒนาเครือข่ายดาหลาบรูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้านและระดับตำบล 2) ก้าวพ้นจนแจ่มแจ่มตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครัวเรือนตงเกณท์ TPMAP 3) อดรู้ร่ำรวยครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) ประเมินผลความสุขมวลรวม

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) ได้แก่ เครือข่ายดาหลาบรูระดับหมู่บ้าน 670 คน (67 หมู่บ้านๆ ละ 10 คน) ระดับตำบล 70 คน (7 ตำบล ๆ ละ 10 คน) และระดับอำเภอ 10 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 260 คน (สุวิมล ตีรพานันท์, 2543) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ได้แก่ นายอำเภอ ปลัดอำเภอและหัวหน้าส่วนราชการ 13 คน ผู้บริหารท้องถิ่น 8 คน และผู้นำท้องที่ 21 คน โดยเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้นจำนวน 42 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามและศึกษาประเด็นแผนพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการ การบริหารการพัฒนา กระบวนการมีส่วนร่วม และการติดตามประเมินผล โดยใช้ผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนา จำนวน 3 คน ตรวจสอบความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหา ซึ่งนำไปหาค่าความเที่ยงตรงโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) ได้เท่ากับ 1.00 ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.9 ซึ่งผ่านเกณฑ์ความสอดคล้อง (กาสัก เตชะชั้นหมาก, 2553) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi - Structure Interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูล 2) การวิจัยเชิงคุณภาพใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - dept Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) บันทึกข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์เนื้อหา

5. สถิติที่ใช้ในการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Context Analysis) (สิน พันธุ์พินิจ, 2554)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

1. ศึกษากระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา ซึ่งอำเภอเทพาได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - 2570) เพื่อเป็นแผนแม่บท (Master plan) ในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการระยะยาวโดยทำการศึกษารอบแนวคิดจากยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติตั้งแต่ฉบับที่ 10 ถึงฉบับที่ 13 ยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสงขลาและแผนพัฒนาอื่นที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ตามกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาซึ่งประกอบด้วย 1) การกำหนดยุทธศาสตร์ 2) การประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม 3) การกำหนดกลยุทธ์ 4) การดำเนินกลยุทธ์ และ 5) การประเมินผล ด้วยกระบวนการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเทคนิคเอไอซี (AIC Technique) ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดความตระหนักรู้และเข้าใจในบริบทและศักยภาพของชุมชน สภาพปัญหาและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน การแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยเห็นพ้องต้องกันอย่างฉันทานุมัติตามประเด็นสาระสำคัญ และการนำโครงการพัฒนาไปสู่แผนปฏิบัติการที่เป็นการสร้างแนวทางปฏิบัติร่วมกันด้วยพันธะสัญญาความสมัครใจของชุมชน รวบรวมเป็นแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ และศึกษาการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อมจากการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพพื้นที่ (SWOT Analysis) และวิเคราะห์ทิศทางยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ (TOWS Matrix) ของอำเภอเทพาด้วยวิสัยทัศน์ “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” ซึ่งมีประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนา 11 ประเด็น คือ 1) ส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยว 2) ส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรรม 3) ส่งเสริมและพัฒนาแหล่งผลิตอาหาร 4) ส่งเสริมและพัฒนาการแปรรูปและอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร 5) ส่งเสริมและพัฒนาพลังงานสะอาด 6) ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ 7) ส่งเสริมและพัฒนาความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน 8) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนการออม ชุมชนพอเพียงและสวัสดิการชุมชน 9) ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 10) ส่งเสริมและพัฒนาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน และ 11) ส่งเสริมและพัฒนาสิทธิชุมชน ที่ดินที่ทำกิน และที่อยู่อาศัย โดยมีแผนงานโครงการทั้งสิ้น 82 โครงการ ประกอบด้วย แผนงานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (44 โครงการ / ร้อยละ 53.66) แผนงานการพัฒนาด้านสังคม (8 โครงการ/ร้อยละ 9.76) แผนงานการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (12 โครงการ / ร้อยละ 14.63) แผนงานการพัฒนาด้านความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (5 โครงการ / ร้อยละ 6.10) แผนงานการพัฒนาด้านการบริหารจัดการ (13 โครงการ / ร้อยละ 15.85) และจัดให้มีโครงสร้างการดำเนินงานขับเคลื่อนการบริหารการพัฒนาในระดับหมู่บ้าน คือ คณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ระดับตำบล คือ คณะกรรมการแผนพัฒนาตำบล (คพต.) และระดับอำเภอ คือ 1) คณะกรรมการบริหารงานอำเภอเทพา (กบอ.เทพา) 2) ศูนย์ปฏิบัติการอำเภอ (ศปก.อ.เทพา) 3) คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พขอ.เทพา) โดยกำหนดการประเมินโดยมุ่งเน้นการตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพของแผนงาน โครงการและกิจกรรม 4 ด้าน (CIPP Model) คือ บริบท (Context) จะเป็นการประเมินบริบทเกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม เงื่อนไข และปัญหาที่เกิดขึ้นในโครงการหรือกิจกรรม ปัจจัยนำเข้า (Input) จะเป็นการวิเคราะห์และประเมินปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ความสอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินโครงการ เช่น โครงสร้างองค์กร บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยีและวิธีการจัดการต่าง ๆ ทั้งด้านปริมาณ คุณภาพและประสิทธิภาพ กระบวนการ (Process) ซึ่งจะเป็นการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ (Action Plan) และตัวชี้วัดความสำเร็จ (Key Performance Index : KPI) เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนายุทธศาสตร์ เป้าหมายวัตถุประสงค์รวมถึงวิธีการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปให้ดียิ่งขึ้น และผลลัพธ์ (Product)

ซึ่งเป็นผลจากการวัดความสำเร็จในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย แผนปฏิบัติการและตัวชี้วัด รวมถึงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเกิดจากการดำเนินโครงการและข้อเสนอแนะอันจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต

2. การพัฒนาระบบการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอกาแพง ซึ่งอำเภอกาแพงได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอกาแพง (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2570) ไปสู่ปฏิบัติ (Implementation) โดยการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอกาแพง (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2565) แผนพัฒนาอำเภอกาแพง (พ.ศ. 2566 - พ.ศ. 2570) และแผนปฏิบัติการประจำปีโดยบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาหมู่บ้านและแผนพัฒนาตำบลเข้ากับแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา นโยบายและแผนพัฒนาระดับชาติในลักษณะแผนเดียว (One Plan) โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอบูรณาการอำเภอกาแพง (กบอ.กาแพง) โดยหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.กาแพง) ศูนย์ปฏิบัติการอำเภอกาแพง (ศปก.กาแพง) คณะกรรมการบริหารศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับอำเภอ (ศจพ.อ.กาแพง) ส่วนงานราชการระดับอำเภอตามภารกิจหน้าที่ และคณะทำงานขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอกาแพงภาคประชาสังคมโดยศูนย์ประสานความร่วมมือและพัฒนาการมีส่วนร่วมอำเภอกาแพง (ศรส.) และคณะกรรมการเครือข่ายการพัฒนาที่ยั่งยืน (คกท.) ซึ่งเป็นการกำหนดนโยบายแบบผสมผสาน (Hybrid Policy Making) โดยการผสมผสานแนวทางและวิธีการของกระบวนการแบบบนลงล่าง (Top Down) และแบบล่างขึ้นบน (Bottom Up) ด้วยเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีที่สุดในบริบทของสถานการณ์หรือปัญหาที่เผชิญอยู่ด้วยกระบวนการทัศน์ (Paradigm) การขับเคลื่อนการพัฒนาโดยให้บทบาทสำคัญแก่ภาคประชาสังคม (Civil Society) ในการขับเคลื่อนการพัฒนา ซึ่งมีภาควิชาการ (Academic matters) ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนให้ข้อมูลทางวิชาการ เทคนิควิธีการองค์ความรู้และการจัดการความรู้ในด้านต่าง ๆ และภาครัฐ (Government sectors) ทำหน้าที่บริหารการพัฒนาโดยบูรณาการภาระหน้าที่งานกับแผนงาน โครงการตามข้อเสนอการพัฒนาหรือแนวทางแก้ไขปัญหาลำดับที่ให้เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมด้วยจริยธรรมาภิบาล ทำให้เกิดผลสำเร็จของการพัฒนาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอกาแพง (พ.ศ. 2561 - 2570) เชิงประจักษ์ด้วย “โครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียง” ภายใต้โครงการอำเภอนำร่องบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแบบบูรณาการและสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลงกระทรวงมหาดไทย ซึ่งอำเภอกาแพงได้จัดตั้งศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ระดับอำเภอ (ศจพ.อ.กาแพง) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยมีคณะกรรมการฯ ประกอบด้วยภาครัฐ ภาควิชาการและภาคประชาสังคมเพื่อดำเนินการขจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยระบบ TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform) ซึ่งเป็นระบบ Big Data ของภาครัฐในการเร่งการความช่วยเหลือกลุ่มคนจนเป้าหมายและกลุ่มคนเปราะบางในมิติความยากจน 5 มิติ คือ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านรายได้และด้านการเข้าถึงบริการของรัฐให้เกิดการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลเป็นรูปธรรมและเกิดการบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคส่วนนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้อย่างแท้จริงเพื่อบรรลุประโยชน์และผลสัมฤทธิ์ต่อประชาชน (High Impact) ให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น มีการประกอบอาชีพที่มั่นคง มีทัศนคติเชิงบวกและเห็นคุณค่าความสำคัญของตนเอง ชุมชนและสังคมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าประสงค์เพื่อมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (High Value) ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีบนฐานความรู้และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม มีความมั่นคงในชีวิต ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองพัฒนาตนเองและปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง และสร้างโอกาสในการพัฒนาตนเองของชุมชน ลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติโดย 4 กิจกรรมหลักคือ กิจกรรมที่ 1 พัฒนาเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงโดยการพัฒนา

เครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงจากการคัดเลือกบุคคลเครือข่ายหมู่บ้าน จำนวน 670 คน (67 หมู่บ้าน ๆ ละ 10 คน) อบรบเชิงปฏิบัติการฐานเรียนรู้ (Bast Practice Learning Rally) หลักสูตรการพัฒนาศักยภาพนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์และผู้นำการเปลี่ยนแปลง ระดับหมู่บ้านและตำบล อำเภอเทพา กิจกรรมที่ 2 ก้าวพ้นจนแฉ็กแฉ็กตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงครัวเรือนตงเกณท์ TP MAP โดยการจัดกลุ่มข้อมูลตามสภาพปัญหาของครัวเรือนที่ตงเกณท์ตามฐานข้อมูลของ TP MAP (จำนวน 539 ครัวเรือน) วิเคราะห์และประเมินปัญหาครัวเรือนเป้าหมายโดยเครือข่ายดาหลาบารูระดับหมู่บ้าน จัดกลุ่มปัญหาครัวเรือนเพื่อมอบหมายให้หน่วยงานส่วนราชการรับผิดชอบตามภารกิจดำเนินงานแก้ไขปัญหาครัวเรือนร่วมกับเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้านและระดับตำบล กิจกรรมที่ 3 อุดรรัวรายครัวเรือนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสร้างจิตสำนึกชุมชนในการดำรงอยู่ด้วยการประหยัดและอดออมตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการส่งเสริมการปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่ายครัวเรือนและส่งเสริมให้จัดทำบัญชีครัวเรือน โดยเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้านและระดับตำบล

3. การประเมินกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา “ความสุขมวลรวม” ภายหลังจากอำเภอเทพาได้ดำเนินโครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียงฯ โดยการประเมินผล จากกิจกรรมถอดบทเรียน สรุปผลการดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลและผลการดำเนินงานระดับหมู่บ้านจัดกระทำกับข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวชี้วัด (7 มิติตัวชี้วัดของ Gross Village Happiness : GVH ประกอบด้วย 1) ด้านสุขภาวะ 2) เศรษฐกิจชุมชน 3) ครอบครัวอบอุ่น 4) ชุมชนเข้มแข็ง 5) สภาพแวดล้อมดี 6) ชุมชนประชาธิปไตย และ 7) ชุมชนเอื้ออาทร) ด้วย Web Diagram และแบบประเมินผลโครงการ จัดลำดับสังเคราะห์และอภิปรายผลการประเมินระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับอำเภอ เรียบเรียงเนื้อหารายงานสรุปผลการดำเนินงานโครงการเพื่อรายงานผลโครงการแก่หน่วยงานและการสื่อสารสังคม โดยเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับอำเภอ ทั้งนี้ ปรากฏผลจากการดำเนินโครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียงฯ ดังนี้ 1) การพัฒนาเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับอำเภอให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ตามหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ผู้นำการเปลี่ยนแปลง จำนวน 750 คน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ภาวะผู้นำ ความมุ่งมั่นและทัศนคติเชิงบวกในการขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการฯ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผล 2) สามารถแก้ไขปัญหาด้านรายได้ครัวเรือนด้วยการพัฒนาทักษะอาชีพ ส่งเสริมการสร้างงานสร้างอาชีพตามความถนัดและความต้องการของครัวเรือนทั้ง 539 ครัวเรือน (ร้อยละ 100) 3) เครือข่ายดาหลาบารูเป็นแกนนำและส่งเสริมให้ชุมชนดำรงวิถีชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการอดออมและการปลูกพืชผักสวนครัวแก่ครัวเรือนที่ตงเกณท์ จปฐ. ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 11 จากฐานข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ. 2564 4) ระดับมวลความสุขของคนเทพา จากการจัดทำฐานข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบประเมินความอยู่เย็นเป็นสุข หรือความสุขมวลรวมระดับหมู่บ้าน (GVH) 6 องค์ประกอบ 22 ตัวชี้วัด พบว่า มีระดับเพิ่มขึ้นจากระดับ 3.58 ก่อนดำเนินกิจกรรมโครงการเป็นระดับ 4.77 หลังดำเนินกิจกรรมโครงการแล้วเสร็จ 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จ (Key of Success) ของโครงการฯ ตามลำดับความสำคัญพบว่า 1) การกำหนดเป้าหมายชัดเจน 2) ภาวะผู้นำ 3) การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายการพัฒนา 4) การสื่อสารสังคม และ 5) การติดตามประเมินผลและการสร้างขวัญกำลังใจ ซึ่งสามารถแสดงผลการประเมินและผลการเปรียบเทียบการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้านดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน (Gross Village Happiness : GVH)

พื้นที่	ก่อนดำเนินการ	หลังดำเนินการ	เพิ่มขึ้น / (-ลดลง)
ตำบลลำไพล	3.56	4.70	1.14
ตำบลเกาะสะบ้า	3.91	4.78	0.87
ตำบลท่าม่วง	3.90	4.77	0.87

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน (Gross Village Happiness : GVH) (ต่อ)

พื้นที่	ก่อนดำเนินการ	หลังดำเนินการ	เพิ่มขึ้น / (-ลดลง)
ตำบลวังใหญ่	3.75	4.73	0.98
ตำบลสะกอม	3.57	4.73	1.16
ตำบลปากบาง	3.46	4.72	1.26
ตำบลเทพา	3.46	4.74	1.28
อำเภอเทพา	3.58	4.77	1.19

ที่มา : รายงานสรุปผลการดำเนินโครงการตามยุทธศาสตร์ความสุขมวลรวมของอำเภอเทพา ภายใต้โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการและสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2566

ตารางที่ 2 แสดงผลการเปรียบเทียบการประเมินความสุขมวลรวมของหมู่บ้าน/ชุมชน (Gross Village Happiness : GVH)

ความสุขมวลรวม (GVH)	N	$\bar{X}$	S.D.	T
ก่อนดำเนินโครงการ	67	3.67	0.21	44.73***
หลังดำเนินโครงการ	67	4.74	0.08	

*p<0.5, **p<.01, ***p<.001

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่า ความสุขมวลรวมหลังการดำเนินโครงการ ($\bar{X} = 4.74$ S.D. = 0.08) สูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการ (3.58) ($\bar{X} = 3.67$ S.D. = 0.21) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ($p < .05$)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้ กระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา ซึ่งอำเภอเทพาได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - 2570) เพื่อเป็นแผนแม่บท (Master plan) ในการกำหนดรูปแบบและแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการระยะยาว ประกอบด้วย 1) การกำหนดยุทธศาสตร์ 2) การประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อม 3) การกำหนดกลยุทธ์ 4) การดำเนินกลยุทธ์ และ 5) การประเมินผล ด้วยกระบวนการศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วมเทคนิคเอไอซี (AIC Technique) (ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์, 2554) และรวมเป็นแผนพัฒนาตำบลและแผนพัฒนาอำเภอ และศึกษาการประเมินองค์กรและสภาพแวดล้อมจากการวิเคราะห์ประเมินศักยภาพพื้นที่ (SWOT Analysis) และวิเคราะห์ทิศทางยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ (TOWS Matrix) ของอำเภอเทพาด้วยวิสัยทัศน์ “แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนายุทธศาสตร์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์รวมถึงวิธีการให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปให้ดียิ่งขึ้น และผลลัพธ์ (Product) ซึ่งเป็นผลจากการวัดความสำเร็จในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ วัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย แผนปฏิบัติการและตัวชี้วัด รวมถึงผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมอันเกิดจากการดำเนินโครงการ และข้อเสนอแนะอันจะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงให้เหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปในอนาคต สอดคล้องกับผลการวิจัยของ กิตติพัฒน์ ตั้งโพธิธรรม และนิวัติ สาหิม ว่า ทิศทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาพื้นที่ 4 อำเภอที่มีปัญหาความรุนแรงของจังหวัดสงขลา โดยศึกษาจากระดับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ พบว่า ประชาชนให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจมากที่สุด รองลงมา คือ ปัญหาด้านความมั่นคง ระดับความสำคัญของปัญหาด้านความมั่นคง คือ โครงการป้องกันและรักษาความสงบเรียบร้อยภายในพื้นที่ ด้านการบริหารจัดการคือ โครงการจัดทำประชาคมหมู่บ้านและประชาคมตำบลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ (กิตติพัฒน์ ตั้งโพธิธรรม และนิวัติ สาหิม, 2560)

การพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา โดยการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - 2565) แผนพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2566 - 2570) และแผนปฏิบัติการประจำปีโดยบูรณาการร่วมกับแผนพัฒนาหมู่บ้านและแผนพัฒนาตำบลเข้ากับแผนพัฒนาจังหวัดสงขลา ทำให้เกิดผลสำเร็จของการพัฒนาตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - 2570) เชิงประจักษ์ด้วย “โครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียง” ภายใต้โครงการอำเภอนำร่องบำบัดทุกข์ บำรุงสุขแบบบูรณาการและสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย (อำเภอเทพา, 2561) โดยมีคณะกรรมการฯ ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาควิชาการและภาคประชาสังคมเพื่อดำเนินการจัดความยากจนและพัฒนาคนทุกช่วงวัยอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยระบบ TPMAP (Thai People Map and Analytics Platform) ซึ่งเป็นระบบ Big Data ของภาครัฐในการเร่งการความช่วยเหลือกลุ่มคนจนเป้าหมายและกลุ่มคนเปราะบางในมิติความยากจน 5 มิติคือ ด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านรายได้และด้านการเข้าถึงบริการของรัฐ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สิทธิชัย เทพภูษา ว่าการพัฒนา รูปแบบและแนวทางในการจัดทำและบูรณาการแผนพัฒนาอำเภอด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายการพัฒนาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาความต้องการและข้อจำกัดของชุมชนได้เป็นอย่างดี (สิทธิชัย เทพภูษา, 2564) ซึ่งทำให้ศูนย์ปฏิบัติการอำเภอเทพา (ศปก.อ.เทพา) สามารถขับเคลื่อนการบริหารการพัฒนาเพื่อความมั่นคงด้วยแผนงานโครงการตามทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ เป้าหมายและตัวชี้วัดหลักได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สนธยา พลศรี, 2553)

การประเมินกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา “ความสุขมวลรวม” ภายหลังจากอำเภอเทพาได้ดำเนินโครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียงฯ โดยการประเมินผลจากกิจกรรมถอดบทเรียนสรุปผลการดำเนินงาน เก็บรวบรวมข้อมูลและผลการดำเนินงานระดับหมู่บ้านจัดกระทำกับข้อมูลโดยการวิเคราะห์ข้อมูลตามตัวชี้วัด ปรากฏผลจากการดำเนินโครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียงฯ ดังนี้ 1) การพัฒนาเครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลและระดับอำเภอให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ตามหลักสูตรอบรมเชิงปฏิบัติการนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง 2) สามารถแก้ไขปัญหาด้านรายได้ครัวเรือนด้วยการพัฒนาทักษะอาชีพ 3) เครือข่ายดาหลาบารูสู่ความพอเพียงเป็นแกนนำและส่งเสริมให้ชุมชนดำรงวิถีชีวิตด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการออมและการปลูกพืชผักสวนครัวแก่ครัวเรือนที่ตกเกณฑ์ จปฐ. ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เพิ่มขึ้น 4) ระดับมวลความสุขของคนเทพา จากการจัดทำฐานข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบประเมินความอยู่เย็นเป็นสุข หรือความสุขมวลรวมระดับหมู่บ้านหลังการดำเนินโครงการสูงกว่าก่อนการดำเนินโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) ปัจจัยแห่งความสำเร็จของโครงการ ได้แก่ 1) การกำหนดเป้าหมายชัดเจน 2) ภาวะผู้นำ 3) การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายการพัฒนา 4) การสื่อสารสังคม และ 5) การติดตามประเมินผลและการสร้างขวัญกำลังใจ (อำเภอเทพา, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยเรื่องนี้ ได้พบองค์ความรู้ใหม่ได้แก่ ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อความสำเร็จ (Critical Success Factors) ของการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนา สามารถจัดลำดับความสำคัญจากมากที่สุดไปถึ้น้อยที่สุด ดังนี้ 1) กระบวนการมีส่วนร่วมที่เหมาะสม คือ รูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ และหลักการปรึกษาหารือ (อัชชुरอ) ตามหลักศาสนาอิสลาม 2) ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องอยู่ในระดับความร่วมมือ (Collaboration) ถึงระดับบรรลุอำนาจการตัดสินใจ (Empower) โดยฐานความร่วมมือของชุมชน (Community Collaborative Based) 3) ความเข้มแข็งของชุมชนและศักยภาพของภาคประชาสังคมในการกำหนดและผลักดันเป้าหมายวาระการพัฒนาพื้นที่ (Agenda) ซึ่งเกิดขึ้นจากความต้องการและสภาพปัญหาของชุมชนที่แท้จริงให้ปรากฏในแผนพัฒนาหมู่บ้าน แผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาอำเภอและแผนความต้องการของอำเภอ 4) จริยธรรมาภิบาล

การบริหารการพัฒนาของหน่วยงานราชการในพื้นที่และที่มีส่วนเกี่ยวข้องและ 5) การสื่อสารสังคม ซึ่งสามารถแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงแนวทางการขับเคลื่อนและการบริหารการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์การพัฒนอำเภอเทพา

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า กระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา โดยภาคีเครือข่ายการพัฒนา ประกอบด้วย ภาคประชาสังคม ภาครัฐและภาควิชาการ พัฒนาโดยรูปแบบประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือและหลักการปรึกษาหารือ (อัชชูรอ) ตามหลักศาสนาอิสลามได้กำหนดวิสัยทัศน์ “เทพาแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” เป็นแผนแม่บทการพัฒนากระบวนการยุทธศาสตร์ฯ มีการพัฒนาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน ได้จัดทำแผนพัฒนาพื้นที่เชิงบูรณาการด้วย “โครงการดาหลาบารูสู่ความพอเพียง อำเภอเทพา” ผลการประเมินกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคมอุดมสุข อำเภอเทพา ทำให้มีความสุขเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ปัจจัยสำคัญคือ มีเป้าหมายชัดเจน มีภาวะผู้นำ มีส่วนร่วมของชุมชน การสื่อสารสังคม การสร้างขวัญกำลังใจและการติดตามประเมินผล จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) อำเภอเทพาจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมวางแผนการพัฒนาด้วยการกำหนดกลยุทธ์เชิงรุก (Approach Strategy) กลยุทธ์เชิงรับ (Defensive) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (Reduction) และกลยุทธ์เชิงป้องกัน (Preventive) ในอนาคตให้ปรากฏใน “ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2571 - 2580)” โดยใช้ทุนทรัพยากรและศักยภาพที่มีอยู่ในการสนับสนุนและสร้างโอกาสการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพ เช่น การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน การพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรและการแปรรูปสินค้าทางการเกษตรและปศุสัตว์ให้มีมูลค่าเพิ่ม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานระบบการขนส่งและโลจิสติกส์ทั้งในระดับพื้นที่ ระดับภูมิภาคและระหว่างประเทศ การพัฒนาความร่วมมือด้านการค้า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และการพัฒนาทักษะแรงงานเพื่อให้ชุมชนสามารถรับประโยชน์จากโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการสร้างโอกาสการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและทรัพยากรทางการแพทย์ การเผชิญความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่จะส่งผลกระทบต่อการทำเกษตรกรรมและประมง

พื้นบ้านซึ่งเป็นแหล่งรายได้สำคัญของชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้และแหล่งน้ำ ให้เหมาะสมกับการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงในระยะยาว ด้วยวิธีการบูรณาการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายการพัฒนาทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐ และภาควิชาการในการกำหนดยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ “เทพาแผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง แผ่นดินแห่งความสงบ-สุข” และแผนพัฒนาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 2) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทยควรจัดทำ “คู่มือการบริหารแผนพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการ” ซึ่งเป็นผลสัมฤทธิ์ด้วยกระบวนการยุทธศาสตร์การพัฒนาจากองค์ความรู้ของ “โครงการศาลาการเรียนรู้ความพอเพียงอำเภอเทพา” ซึ่งเป็นโครงการอำเภอนำร่อง (บำบัดทุกข์ บำรุงสุข) แบบบูรณาการและสร้างนัยกับคลื่นยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทยเป็นแนวทางการบริหารการพัฒนาแก้อำเภอทั่วประเทศและผลักดันให้เป็นระเบียบปฏิบัติในการประสานแผนพัฒนาเชิงพื้นที่แบบบูรณาการของกระทรวงมหาดไทยต่อไป อีกทั้งสามารถสร้างคุณค่าและคุณประโยชน์ทางวิชาการด้วยการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนพหุอัตลักษณ์วัฒนธรรม การสร้างจริยธรรมาภิบาล (Ethical Governance) ในชุมชน การพัฒนากระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของพหุอัตลักษณ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

- กาสัถ เตชะชนหมาก. (2553). หลักการวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุวีรียาสาส์น จำกัด.
- กิตติพัฒน์ ตั้งโพธิธรรม และนิวัติ สาหิม. (2560). ทิศทางในการพัฒนาและแก้ไขปัญหพื้นที่ 4 อำเภอที่มีความรุนแรงในจังหวัดสงขลาโดยศึกษาจากระดับความต้องการของประชาชนในพื้นที่. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธีระภัทรา เอกผายยสวัสดิ์. (2554). ชุมชนศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บริษัทแอคทีฟ พรินท์ จำกัด.
- นที พรหมภักดี และคณะ. (2559). นายอำเภอกับการบริหารงานพื้นที่เชิงบูรณาการ กรณีการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอในบทบาทนายอำเภอกับการบริหารจัดการงานพื้นที่เชิงบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อาสารักขา ดินแดน.
- สติธร ธนานิธิโชติ และวิชุดา สาธิตพร. (2557). การพัฒนานโยบายสาธารณะโดยกระบวนการประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ : แนวคิด รูปแบบและข้อสังเกตบางประการ. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 12(2), 55-61.
- สนธยา พลศรี. (2553). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์.
- สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย. (2562). คู่มือการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่หมู่บ้าน ชุมชน ตำบลและอำเภอ. กรุงเทพมหานคร: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สิทธิชัย เทพภูษา. (2564). แนวทางการขับเคลื่อนงานศูนย์ปฏิบัติการอำเภอของฝ่ายปกครองกรณีศึกษา การจัดทำและบูรณาการแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา จังหวัดสงขลา. กรุงเทพมหานคร: สถาบันดำรงราชานุภาพ กระทรวงมหาดไทย.
- สิน พันธุ์พินิจ. (2554). เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวิทยพัฒน์จำกัด.
- สุดจิต นิमितกุล. (2545). ความสำคัญและแนวคิดประชาสังคมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารดำรงราชานุภาพ, 2(5), 55-72.
- สุวิมล ติรกานันท์. (2543). การประเมินโครงการ : แนวทางสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำเภอเทพา. (2561). ยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอเทพา (พ.ศ. 2561 - พ.ศ. 2570). กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.

_____. (2566). รายงานสรุปผลโครงการดาหลาบารุ่ความพอเพียง ภายใต้โครงการอำเภอนำร่อง “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข” แบบบูรณาการและสร้างนักขับเคลื่อนยุทธศาสตร์นำการเปลี่ยนแปลง กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย.